

Dva obrtnička inventara kao pokazatelji socijalnih razlika među pučanskom populacijom kasnosrednjovjekovnog Splita

Tonija Andrić

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu
Poljička cesta 35
HR - 21000 Split
tonija@ffst.hr

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 9. 7. 2025.
Prihvaćeno: 22. 9. 2025.
UDK: 930.25:003.072(497.583Split)“14“
DOI: 10.58565/vda.6.1.9

Sažetak

Tekst donosi kritički prijepis te kratku strukturalno-sadržajnu i paleografsku analizu dvaju inventara dobara splitskih obrtnika iz prve polovice 15. stoljeća. Srednjovjekovni inventari dobara, odnosno popisi imovine pokojnika, dragocjena su vrela za donošenje zaključaka o privatno-pravnoj i poslovnoj praksi ljudi u prošlosti te o razini njihove materijalne i duhovne kulture u svakodnevnom životu. Ovdje odabrani inventari splitskih obrtnika sasvim su oprečni, po brojnosti navedenih predmeta i po vrijednosti cjelokupne imovine, te time ukazuju na duboke socijalne razlike među pučanskom populacijom kasnosrednjovjekovnog Splita.

Glavne riječi: Split, kasni srednji vijek, obrtnici, inventari dobara, notarska vrela

Uvod: historiografija, izvori, metode

Istraživanje tema vezanih za društvenu povijest, materijalnu kulturu i historiju svakodnevice uobičajeno je u europskoj i svjetskoj historiografiji već desetljećima,¹

- 1 Od recentnijih izdanja vidi npr. Jeffrey L. Singman, *Daily Life in Medieval Europe* (Greenwood 1999); Kieth D. Lilley, *Urban Life in the Middle Ages 1000–1450* (Red Globe Press 2001); Elizabeth Storr Cohen, Thomas Vance Cohen, *Daily Life in Renaissance Italy* (Greenwood 2001); Paul B. Newman, *Daily Life in the Middle Ages* (McFarland & Company 2001); George Lane, *Daily Life of the Jews in the Middle Ages* (Greenwood 2005); Joseph Patrick Byrne, *Daily Life during the Black Death* (Greenwood 2006); Marcus Louis Rautman, *Daily Life in the Byzantine Empire* (Greenwood 2006); Rosemary Horrox, W. Mark Ormrod (eds.), *A Social History of England, 1200–1500* (Cambridge University Press 2006); Jeffrey L. Forgeng, Will Mclean, *Daily Life in Chaucer's England* (Greenwood 2008); Tara Hamling, Catherine Richardson (eds.), *Everyday Objects, Medieval and Early Modern Material Culture and its Meanings* (Routledge 2010); Christopher Dyer, *Standards of Living in the Later Middle Ages: Social Change in England c. 1200–1520* (Cambridge University Press 2012); Sherri Olson, *Daily Life in a Medieval Monastery* (Greenwood 2013); Meg Boulton, Jane Hawkes, Melissa Herman (eds.), *The Art, Literature and Material Culture of the Medieval World* (Four Courts Press 2015); Sally Crawford, *Daily Life in Anglo-Saxon England* (Greenwood 2020); Theresa Vaughan, *Women, Food, and Diet in the Middle Ages. Balancing the Humorous* (Amsterdam University Press, 2020); Paula Hohty Erichsen,

a u posljednje je vrijeme zanimanje znanstvenika za takve teme sve učestalije i u domaćoj medijevistici.² Razlog tomu sve je sustavniji rad na privatno-pravnoj arhivskoj građi, napose na sačuvanim ispravama dalmatinskih notara koje najvjernije svjedoče o privatnom životu i poslovnoj praksi ljudi u srednjem vijeku.³ Među tim spisima se, kao najdragocjeniji izvori za proučavanje materijalne kulture i udobnosti svakodnevice, izdvajaju inventari dobara⁴ koje su nakon nečije smrti sastavljali

---

Artisans, Objects and Everyday Life in Renaissance Italy. The Material Culture of the Middling Class (Amsterdam University Press 2020); Belle S. Tutan, *Daily Life of Women in Medieval Europe* (Greenwood 2022); Sarah Blick, Laura D. Gelfald, *Art and Material Culture in Medieval and Renaissance Europe* (Brill 2025).

- 2 Vidi npr. Zoran Ladić, „Legati kasnosrednjovjekovnih dalmatinskih oporučitelja kao izvor za proučavanje nekih oblika svakodnevnog života i materijalne kulture“, *Zbornik Odjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 21 (2003), 1-28; Zdenka Janeković Römer, „Udobni dom suknara Mihovila Petrova: svakodnevica bogate građanske obitelji u anžuvinskom Zadru“, u: *5. istarski povijesni biennale. Domus, casa, habitatio...: Kultura stanovanja na jadranskom prostoru*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, ur. Marija Mogoroić Crljenko i Elena Uljančić (Poreč: Zavičajni muzej Poreštine, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, 2013.), 9-29; Goran Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika u drugoj polovici XV. stoljeća u zrcalu inventara i oporuka s posebnim osvrtom na razinu materijalne kulture* (doktorska disertacija u rukopisu) (Zagreb: Hrvatski studiji, 2013.); Tonija Andrić, „Prilog metodologiji istraživanja srednjovjekovne svakodnevice: primjer Splita u kasnom srednjem vijeku“, u: *Zbornik radova s prve medijevističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović i Suzana Miljan (Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014.), 31-54; Tonija Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću* (Zagreb; Split: Hrvatski institut za povijest; Filozofski fakultet u Splitu, 2018.).
- 3 Na važnost proučavanja notarskih vréla u istraživanjima društvene i ekonomske povijesti srednjeg vijeka prvi je u domaćoj historiografiji upozoravao Tomislav Raukar još pred više od pola stoljeća. Vidi npr. Tomislav Raukar, „O nekim problemima hrvatske povijesti u XV st.: povodom knjige M. Šunjića, Dalmacija u XV st., Sarajevo 1967.“, *Historijski zbornik* 21-22/1-4 (1969), 529-548 (napose str. 538-547); Tomislav Raukar, „Venecija i ekonomski razvoj Dalmacije u XV i XVI stoljeću“, *Radovi Instituta za brvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu* 10 (1977), 203-225; Tomislav Raukar, „Komunalna društva u Dalmaciji u XV st. i prvoj polovini XVI stoljeća“, *Historijski zbornik* 35/1 (1982), 43-118 (posebno str. 44-53).
- 4 Od relevantnih djéla domaće medijevalne historiografije koja istražuje notarske inventare dobara vidi npr.: Jakov Stipišić, „Inventar zadarskog trgovca Mihovila iz arhiva Sv. Marije i njegovo značenje za kulturnu povijest Zadra“, *Zadarska revija* 2-3/16 (1967), 184-192; Jakov Stipišić, „Inventar dobara zadarskog patricija Grizogona de Civaletis iz 1384. godine“, *Zbornik Hrvatskog zavoda JA* 8 (1977), 345-409; Jakov Stipišić, *Inventar dobara Mihovila suknara pokojnog Petra iz godine 1385*. (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti u Zadru, 2000.); Sabine Florence Fabijanec, „Dva trgovačka inventara kao pokazatelji ekonomskog i kulturnog života u Zadru u XIV. stoljeću“, *Povijesni prilozi* 25 (2003), 93-131; Mladen Ančić, „Inventar splitskog kancelara i javnog bilježnika Tome Colutii de Cingulo (Prilog poznavanju prvih humanističkih krugova u Dalmaciji)“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 47 (2005), 99-148; Ivna Anzulović, „Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48 (2006), 199-214; Emil Hilje, „Dva popisa dobara splitskih slikara iz 15. stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007), 289-337; Goran Budeč, „Materijalni predmeti labinskog stanovništva u razdoblju od

izvršitelji oporuke, a zapisivali i redigirali javni bilježnici,⁵ popisujući svu imovinu što ju je pokojnik posjedovao „zato da se imovina pokojnikova ne bi rasturila niti prijevarno zamijenila ni zatajila“.⁶

Ovaj tekst donosi kritički prijepis i analizu dvaju inventara splitskih obrtnika iz 15. stoljeća koji sasvim plastično ocrtavaju socijalne razlike među splitskim pučanima u 15. stoljeću, napose među obrtničkom populacijom kasnosrednjovjekovnog Splita. Ovi su izvori dio arhivskog fonda Bilježnici Splita koji se danas čuva u Državnom arhivu u Zadru (HR-DAZD-579-BS) s ostalim spisima srednjovjekovne splitske notarske kancelarije.⁷ Prvi je inventar popis dobara splitskog kovača Nikole Bilinića iz 1438. godine,⁸ a redigirao ga je splitski javni bilježnik i kancelar Dominik de Manfredis 18. srpnja, vjerojatno nedugo nakon smrti pokojnika i u prisustvu izvršitelja njegove oporuke,⁹ Nikoline udovice Vuke i njezina suizvršitelja Vukoslava *a Candelis*. Drugi je inventar u notarski registar unio javni bilježnik Gašpar Jakovljević iz Verone 24. travnja 1454. navodeći svu imovinu pokojnog splitskog brijača Antuna Petrovog¹⁰ koju je ranije popisala njegova udovica i izvršiteljica

---

1525. do 1550. godine“, *Historijski zbornik 2 /LXII* (2009), 345-369; Goran Budeč, „Inventar dobara šibenskog patricija *ser* Jurja Kamenarića iz 1451. godine“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti HAZU 28* (2010), 67-106; Goran Budeč, „Privatno-pravne isprave kao izvor za proučavanje materijalne kulture u kasnosrednjovjekovnim dalmatinskim komunama s posebnim naglaskom na šibenske inventare dobara“, u: *Zbornik radova s prve medijevističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović i Suzana Miljan (Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014.), 13-29. Osobito su vrijedna objavljena izdanja transkribiranih inventara zadarske notarske kancelarije iz 14. i 15. st. s uvodnim studijama koje donose detaljan opis tehnike sastavljanja inventara. Vidi: *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1325. – 1385.*, sv. 1, prir. Robert Leljak (Zadar: Državni arhiv, 2006.); *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1385. – 1493.*, sv. 2, prir. Robert Leljak (Zadar: Državni arhiv, 2019.).

- 5 Stipišić, „Inventar dobara zadarskog patricija“, 378; Budeč, „Inventar dobara šibenskog patricija“, 68.
- 6 *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo*, prir. Antun Cvitanić (Split: Književni krug, 1998.), knj. III, gl. 22, str. 489. Usp. Ančić, „Inventar splitskog kancelara“, 100, 105; Damir Karbić, „*Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1385. – 1493.*, sv. 2 (priredio Robert Leljak), Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2019., 350 str.“, *Vjesnik dalmatinskih arhiva 1* (2020), 253-254.
- 7 Cjelokupni inventar ovog arhivskog fonda sređen je i objavljen još pred više od pola stoljeća u: Danica Božić-Bužančić, *Inventar arhiva stare splitske općine* (Split: Izvanredno izdanje Historijskog arhiva u Splitu, 1969).
- 8 Državni arhiv u Zadru (Hrvatska). HR-DAZD-579 Bilježnici Splita (1341.-1774.) (dalje: HR-DAZD-579), kut. 6, sv. 21/3, fol. 112.
- 9 Oporuku kovača Nikole Bilinića, nažalost, nisam uspjela pronaći u notarskom registru bilježnika Dominika de Manfredisa.
- 10 HR-DAZD-579 BS, kut. 10, sv. 24, fol. 247'-249.

njegove oporuke gospođa Helena. Ta je oporuka, srećom, do danas ostala sačuvana u istom notarskom registru¹¹ pa ćemo se pri razmatranju imovine spomenutog brijača poslužiti i podacima koje ta oporuka nudi.

Metodološki pristup odabranim vrelima temeljit će se na principima strukturalizma i serijalne historije,¹² a bit će usmjeren, prvenstveno, na izdvajanje i prikupljanje serija istovjetnih podataka, njihovu sistematizaciju i statističku obradu, komparaciju i kontekstualizaciju tih podataka te njihovu interpretaciju u duhu vremena u kojemu su i nastali. Kvantitativno-kvalitativna je metoda, naime, neizostavan alat povjesničara u obradi notarskih vrela, a on se u interdisciplinarnom pristupu nužno mora oslanjati na metodološka i pojmovna sredstva srodnih društvenih i humanističkih znanosti¹³ kako bi se kombinacijom različitih pristupa i paradigmi moglo sveobuhvatno analizirati predmet istraživanja – socijalne razlike među neplemićkim stanovništvom kasnosrednjovjekovnog Splita.

Filološko-paleografska i strukturalna analiza izvora

Za prezentaciju splitskih inventara iz 15. stoljeća odabrana su dva sadržajno potpuno različita dokumenta koja već i na prvi pogled ocrtavaju razlike u kulturi stanovanja i udobnosti svakodnevne obrtničkog sloja kasnosrednjovjekovnog splitskog društva. Gledajući s diplomatskog aspekta, nema mnogo razlika u vanjskim i unutarnjim karakteristikama ovih inventara iako ih nije zapisala ista ruka, no to i nije iznenađujuće uzmemo li u obzir da su oba notara svoju službu u Splitu obavljala u razmaku od samo tri godine.¹⁴ Uostalom, javni su bilježnici i inače sve svoje dokumente sastavljali prema standardiziranim formularima kako bi bili strukturirani jednako i prema uzusima javnobilježničke struke te kako bi u konačnici bili primjenjivi kao dokazno sredstvo na sudu.¹⁵ Javnu vjeru pritom su im davali potpisi i/ili

11 HR-DAZD-579 BS, kut 10, sv. 24, fol. 241'-242.

12 Više o ovim istraživačkim principima vidi u: Mirjana Gross, *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja* (Zagreb: Novi liber, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 2001.), 250-257 (o serijalnoj historiji na „trećoj razini“ koja „broji pokušstvo u inventarima nakon smrti vlasnika“ vidi str. 254); Gordan Ravančić, „Kvantifikacija svakodnevne – primjer dubrovačkih krčmi“, *Povijesni prilozi* 39 (2010), 12-13, napose literatura navedena u bilj. 3; Meri Kunčić, „Obrtnici, umjetnici i zdravstveni djelatnici u kasnosrednjovjekovnoj rapskoj komuni“, u: *Rapski zbornik*, sv. II, ur. Josip Andrić i Robert Lončarić (Rab: Ogranak Matice hrvatske u Rabu, Sveučilište u Zadru: 2012.), 101-102 i ondje navedena literatura.

13 Gross, *Suvremena historiografija*, 239.

14 Dominik de Manfredis u razdoblju 1436. – 1450. g. (HR-DAZD-579 BS, kut. 6, sv. 21/1-4; kut. 8-9, sv. 23/1-16), a Gašpar Jakovljević g. 1453. i 1454. (HR-DAZD-579 BS, kut 10, sv. 24; kut. 11, sv. 25/8). Usp. D. Božić-Bužančić, *Inventar arhiva*, 4.

15 Više o notarskim formularima vidi u: Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*.

njihovi osobni znakovi kao glavna sredstva koroboracije isprava,¹⁶ a ovdje ih nalazimo na naslovnici registra kako se ne bi morali uvijek iznova navoditi u eshatokolu svake pojedine isprave.¹⁷ Ovi notarski registri sadrže isključivo upisane inventare dobara i oporuke, prema praksi koju je u splitski notarijat uveo upravo bilježnik Dominik de Manfredis.¹⁸

Od vanjskih karakteristika notarskih registara u kojima su ostali zabilježeni proučavani inventari najuočljiviji je tip pisace podloge koji se može razaznati već i samim opipom. Radi se o papiru, u ovo doba već učestalo upotrebljavanom u zapadnoeuropskim notarskim kancelarijama, a koji se mogao nabaviti još od 13. stoljeća iz dobro organiziranih manufaktura na španjolskom području.¹⁹ Materija registara dobro je očuvana i tek je po rubovima sporadično oštećena vlagom, no to ne utječe mnogo na čitljivost isprava zapisanih u njima. Dimenzije su uobičajene, otprilike suvremenog A4 formata. Skroman popis imovine kovača Nikole Bilinića zaprema tek trećinu jednoga lista, dok je inventar brijača Antuna Petrova znatno dulji i zaprema više od dva i pol gusto ispisana lista notarskog registra. Tekst je ispisana pravilnom i urednom kurzivnom goticom, latinskim pismom minuskulnog tipa s mnoštvom kratica i ligatura koje su pisarima omogućavale veoma brzo i efikasno

---

Latinska paleografija, opća diplomatika, kronologija, rječnik kratica (Zagreb: Školska knjiga, 1991.), 164-165; Branka Grbavac, *Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovine 12. do kraja 14. stoljeća* (doktorska disertacija u rukopisu) (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2010.), 78-80; Branka Grbavac, „Srednjovjekovni notarski formulari i njihovi sastavljači“, *Javni bilježnik* 15 (2011), 32-38; Branka Grbavac, „Svjedočanstvo o stvarnosti ili fikcija – zadarski notari između formulara i prakse“, *Acta Histriae* 19 (2011), 393-406.

- 16 *Formula complevi*, obično sadržana u eshatokolu isprava, donosi ime, podrijetlo i potpis notara, njegov osobni znak te podatke o ovlasti javnobilježničke službe. – J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 153, 156; Branka Grbavac, „Splitski javni notarijat u vrijeme nastanka Statuta“, u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo: povodom 700. obljetnice: zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, ur. Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli i Ludwig Steindorff (Split: Književni krug, Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015), 362. Više o javnoj vjeri srednjovjekovnih notarskih isprava vidi u: Jakov Stipišić, „Razvoj splitske notarske kancelarije“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti HAZU* 1 (1954), osobito str. 119; Lujo Margetić, „O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih notarskih isprava s osobitim obzirom na hrvatske primorske krajeve“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 4/1 (1973), 5-79; Ante Gulin, „Javna vjera pristava/bukarija i javnog notarijata u Splitskom statutu iz 1312. godine“, u: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo: povodom 700. obljetnice: zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, ur. Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli i Ludwig Steindorff (Split: Književni krug, Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015.), 375-398.
- 17 HR-DAZD-579 BS, kut. 6, sv. 21; kut 10, sv. 24.
- 18 Prije njegove službe inventari su se i oporuke unosili u obične registre, sa svim ostalim notarskim instrumentima. – Ančić, „Inventar splitskoga kancelara“, 102.
- 19 Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 17-18.

zapisivanje.²⁰ Radi uštede pisaae podloge sav tekst je zapisan u jednoj kolumni, a na lijevoj margini naznačene su bilješke o tipu notarskog dokumenta. Tinta je smeđa i, začudo, do danas gotovo uopće nije izbljedjela.

Unutarnje karakteristike notarskih isprava odnose se, s diplomatskog stajališta, na strukturu dokumenta te njegov jezik i stil,²¹ a iako inventari u užem smislu zapravo nisu isprave, jer ne bilježe ni jednu vrstu pravnog čina, nego vlasništvo nad dobrima, ipak možemo analizirati njihovu unutarnju strukturu znanstvenim sredstvima i metodama diplomatike. Tako uočavamo da su odabrani inventari dobara posve iste strukture, uobičajeno sastavljeni od uvodnog, središnjeg i završnog dijela, a u jezičnom smislu zapisivani su bilingvalno – mješavinom srednjovjekovnog vulgarnog latiniteta i mletačkog idioma talijanskog jezika.²² Ta je dvojezičnost, naime, odraz poznavanja jezika osoba koje su ih sastavljali i notara koji su ih potom zapisivali u registar. Uvodni i završni dio dokumenta ispisivali su na latinskom jeziku notari, što i naglašavaju formulom *michi notario infrascripto in scriptis in cedula tenoris infrascripti*, dok su središnji dio inventara na talijanskom jeziku sastavljali izvršitelji oporuke preminulog pojedinca, što je vidljivo iz formulacije *factum et presentatum per...* To pokazuje da su splitski notari, iako podrijetlom s talijanskoga govornog područja, veoma dobro razlikovali govorni jezik od onoga službene administracije te su ga, shodno prigodi, ispravno upotrebljavali.

Uvodni dijelovi obaju inventara, dakle, donose osnovne podatke o pokojnicima, o sastavljači(ca)ma inventara te o notarima koji su ih redigirali, a potom i nadnevak sastavljanja inventara (*datum temporale*) prema božićnom stilu računanja početka godine (*stilus nativitatis*),²³ koji je u 15. stoljeću korišten u Splitu i prema kojemu je, za potrebe ovoga rada, datum sastavljanja dokumenta preračunat u suvremeni sustav.

Središnji dio inventara bilježnici revno najavljuju promulgacijom *Questo sie lo inuentario de li beni...* iz čega je razvidno da slijedi popis imovine koji su izvršitelji zapisali talijanskim jezikom. On nabraja i detaljno opisuje, najčešće po rasporedu

20 Više o karakteristikama kurzivne gotice, njezinoj primjeni i povijesnom razvoju vidi u: Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 99-102; Franjo Šanjek, *Osnove latinske paleografije hrvatskog srednjovjekovlja* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1996.), 53-58; Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje. Ljudi, prostor, ideje* (Zagreb: Školska knjiga, 1997.), 327.

21 Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 150-155.

22 To je posve specifično za splitske inventare jer su se druge vrste notarskih instrumenata u pravilu zapisivale isključivo latinskim jezikom, uz tek ponešto talijanske terminologije i/ili kroatizama s latinskim sufixima. Slične lingvističke mješavine primjetne su i u inventarima drugih komuna, primjerice zadarske ili šibenske. – Stipišić, „Inventar dobara zadarskog patricija“, 377, Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 25.

23 U splitskim se notarskim imbrevijaturama, stoga, kod isprava izdanih na datum 25. 12. uvijek unosi marginalna bilješka *mutatio millesimi* koja upućuje na početak nove godine. Usp. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 194.

prostorija u kući, svu imovinu što je po pokojnikovoj smrti zatečena u njegovu stambenom i poslovnom prostoru: gotov novac, odjeću i obuću, uporabne predmete, hranu i piće, oružje, oruđe i sl., navodeći precizno i broj svih pomno opisanih predmeta. Uz to, inventari popisuju i druga pokojnikova dobra, primjerice još neke nekretnine u njegovu posjedu, eventualne predmete koje je primao u zalog, čak i osobna potraživanja ili pokojnikova možebitna dugovanja.

Završni dio obaju inventara donosi zemljopisni datum (*datum locale* ili *actum*) s mjestom zapisivanja inventara te imenima svjedoka i komunalnog egzaminatora²⁴ pred kojima je inventar prezentiran vlastima. U Nikolinu inventaru završna je nota-
reva bilješka odvojena proredom u zaseban paragraf, za razliku od Antunova popisa dobara. Oba završna dijela inventara su, kako je već naglašeno, zapisana latinskim jezikom

Od paleografskih osobitosti u proučavanim inventarima najčešće primjećujemo, u srednjem vijeku uobičajeno, grafemsko nerazlikovanje glasova *u* i *v* prema značenju,²⁵ već samo prema pozicioniranju unutar riječi: ako je glas *u* na početku riječi, onda se redovito bilježi oštrom grafemskom varijantom (*vxor, vna*), dok se u sredini riječi taj isti glas zapisuje svojom oblom varijantom (*duo, actum*). Glas *v* se, pak, na početku riječi uvijek bilježi „oštrim“ grafemom (*vigna, vesta*), ali ga u sredini riječi nalazimo u obloj grafemskoj varijanti (*inuentarium, touagla*). Od ostalih karakteristika sporadično nailazimo na grafem *z* (*braza, azura*) koji ispred vokala naznačuje piskutavi izgovor.²⁶ Grafem *s* gotovo je uvijek izdužena oblika (*ſ*) (primjerice sva

24 U talijanskim se gradovima već od 12. st. javlja institucija egzaminatora koja se tada brinula za odnose privatnih i javnih vlasništva nad nekretninama. – Irena Benyovsky, „Privatni prostori grada Trogira u kasnom srednjem vijeku“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 29 (1996), 54. Međutim, služba egzaminatora sa svrhom ovjeravanja izjava svjedoka u izvanparničnom postupku pojavljuje se prvi put u mletačkom notarijatu tek početkom 13. st., a od polovice istog stoljeća, otprilike, tu službu nalazimo i u Splitu (prvi put u jednoj ispravi iz 1247. g. – *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. IV, prir. Tadija Smičiklas, (Zagreb: JAZU, 1906.), 322; Usp. Stipišić, „Razvoj splitske notarske kancelarije“, 120; Margetić, „O javnoj vjeri i dispozitivnosti“, 44.) jer su egzaminatori, kako nalaže Splitski statut, trebali biti prisutni pri sastavljanju javnobilježničkih isprava. – *Statut grada Splita*, knj. II, gl. 60, str. 439. Ipak, domaća historiografija još nije u potpunosti razjasnila njihovu ulogu u komunalnoj administraciji. Koliko se može zaključiti na temelju statutarnih odredbi, egzaminatori su ispitivali pravnu valjanost isprava i ovjeravali ih (*Statut grada Splita*, knj. R, gl. 16, 89, str. 863, 913), ali su preuzimali i funkcije kurijalnih sudaca kad su oni bili izuzeti iz predmeta zbog povezanosti sa strankama u postupku (*Statut grada Splita*, knj. NS, gl. 1, str. 799). Uz to, jedna je od dužnosti egzaminatora bila i zaprimanje zatvorenih i zapečaćenih oporuka, koje su vlastoručno zapisali testatori (*Statut grada Splita*, knj. R, gl. 109, str. 927; knj. D, gl. 2, str. 943.), što nesumnjivo svjedoči o javnoj vjeri koju je ispravama davala služba egzaminatora.

25 Do distinkcije u bilježenju ovih glasova dolazi tek od 17. st. – Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 177.

26 „Cédille“, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2013. – 2025., pristupljeno 13.3.2025. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/cedille>

tri grafema u riječi *comissarius*), no katkad se na kraju riječi ili cijelog retka bilježi i oblom grafemskom varijantom (*s*) (*eius*).

Sustav kratica tipičan je za gotičku minuskulu. Najčešće se krati suspenzijom vokala uz zatvornike *r*, *m* ili *n* u posljednjem dijelu riječi ($\overline{vx} = uxor$) ili kontrakcijom konsonanata uz vokal u sredini riječi ($\overline{comissie} = comissarie$). Valovita crta (*f*) ili umanjeni oblik „oblog“ grafema *s* najavljuje nedostatak slova *r* ili je znak duljeg kraćenja ($\overline{infra}sto = \overline{infra}scripto$). Od karakterističnih abrevijatura najučestalije su *it* za prilog *item* ili *i* za prijedlog *in*, uvijek naznačene horizontalnom crticom. Pojedine kratice povremeno mijenjaju svoj oblik, ovisno o jeziku pisara, primjerice veznik *cum* ili *con* koji se krati i kao *cu* ili *cho*.

Ortografija je, dakako, daleko od suvremenih pravila i najviše ovisi, čini se, o osobnom izboru pisara. Tako se, primjerice, vlastita imena tek usputno naznačuju većom dimenzijom početnog slova, no i dalje minuskulnog tipa (*Nicola*), dok se nazivi mjeseca sustavno bilježe malim početnim slovom (*luio*, *aprile*). Interpunkcije gotovo da i nema, a tamo gdje je i ima više je ritmičkog, nego pravopisnog značenja. Nabranje je, umjesto zarezom ili točkom, naznačeno tek velikim početnim slovom priloga *Item*.

Sadržajna analiza izvora

U sadržajnom smislu odabrani su dokumenti potpuno različiti, po brojnosti i po vrijednosti popisanih predmeta, a duljina zapisa već na prvi pogled otkriva duboke socijalne i materijalne razlike među ovim obrtnicima. Inventar kovača Nikole Bilinića, primjerice, broji svega 23 predmeta te dvije skromne nekretnine: malenu potleušicu u kojoj je očito stanovao (*vna camarda*)²⁷ te jedan vinograd (*vna vigna*) čijim je prinosima, izgleda, popunjavao skroman budžet od obrtne proizvodnje. U izvoru, nažalost, nisu preciznije naznačene lokacije tih nekretnina u gradskom prostoru i/ili u komunalnom distriktu, zato danas ne možemo niti načelno suditi o njihovoj vrijednosti,²⁸ no drvene su se potleušice obično smatrale bezvrijedni-

27 Terminologiju bilježenja različitih vrsta nekretnina u notarskim dokumentima vidi u: Mladen Andreis, Irena Benyovsky, Ana Plosnić Škarić, „Socijalna topografija Trogira u 14. st.“, *Povijesni prilozi* 33 (2007), 105-110; Tonija Andrić, „Commoners Ownership in Medieval Cities: Real-State Trading of Split's Craftsmen in the Mid-Fifteenth Century“, in: *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages*, eds. Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić (Zagreb: Croatian Institute of History, 2014), 378-388; Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 232-235.

28 Zabilježene cijene *camarda* na splitskom tržištu nekretnina 40-ih i 50-ih godina 15. st. kreću se, ovisno o lokaciji, od 30 do 120 libara malih (HR-DAZD-579 BS, kut. 8, sv. 23/4, fol. 189-189', sv. 23/5, fol. 234-234'; kut. 9, sv. 23/10, fol. 28, sv. 23/14, fol. 279, 279'; kut. 12, sv. 26/1, fol. 44, 44') što je u usporedbi s drugim nekretninama znatno niža vrijednost.

ma,²⁹ pa je to zasigurno bilo i s ovom. Suprotno od očekivanoga, inventar ne bilježi nikakav poslovni prostor u vlasništvu ili u najmu ovoga kovača, ali se zato među kućanskim predmetima navodi njegov radni alat: jedan par matica (*vno par de matrizi*), dva čekića (*duo marteli*) i troje kliješta (*tre tenaglie*). S obzirom na to da je Nikola kovački alat držao kod kuće, zaključujemo kako uistinu nije imao vlastitu radionicu jer se ova fizički zahtjevna i potencijalno opasna obrtna djelatnost nikako nije mogla obavljati kod kuće.³⁰ Stoga je vjerojatno da je Nikola radio u kovačnici nekoga već etabliranog majstora,³¹ možda tek stječući znanje, iskustvo i poslovnu vještinu u ovome zanatu. Naime, očito nije radio kao samostalan majstor, pa možemo pomišljati da je Nikola zapravo bio tek obrtnički pomoćnik (*famulus*) s nešto iskustva u kovanju, ali bez majstorskih kvalifikacija za rad, a na to navodi činjenica da u izvoru i nije zabilježen kao *magister*, već samo kao *faber*. Stoga je vjerojatno pripadao sloju pomoćne radne snage unutar obrtničke populacije s najslabijim prihodima i najtežim uvjetima rada.³² U izvoru nije navedeno koliko je godina imao u trenutku smrti ni kakav je život imao, no imovina koju je ostavio iza sebe ukazuje na težak ekonomski i socijalni položaj tijekom života.

Ostatak Nikoline imovine svodi se potom na nekoliko uporabnih predmeta i nešto kućanskog tekstila: dva pokrivača od grubog sukna (*du sclauvine*), jedan veliki i dva mala jastuka (*vno cussinelo grande, duy chusineli pizoli*) te tri stolnjaka (*tre touagle da tola*) koje je držao u jednoj škrinji (*vna cassa*). Nikolin popis imovine bilježi i jed-

29 U pravnom smislu, naime, kao pomične, drvene strukture, potleušice nisu smatrane trajnim objektima pa se moglo trgovati i samim zemljišnim parcelama na kojima su bile izgrađene. – Andreis, Benyovsky, Plosnić Škarić, „Socijalna topografija Trogira“, 107; Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 235. Stoga je moguće da kovač Nikola i nije bio vlasnikom zemljišta na kojemu je bila podignuta njegova potleušica.

30 Kovanje se, poput štavljenja kože ili bojenja sukna, smatralo „nečistim“ i potencijalno opasnim zanatom zbog uporabe otvorenog plamena, proizvodnje buke, onečišćenja okoline i širenja neugodnih mirisa, stoga su se u srednjovjekovnim gradovima ovakve radionice obično smještale izvan gradskih središta, nerijetko tik uz morsku obalu, kako bi se olakšala odvodnja otpadnih voda i kako bi opasnost od požara bila svedena na najmanju moguću mjeru. – Stipišić, „Inventar zadarskog trgovca“, 185; Irena Benyovsky, „Gospodarska topografija Trogira u srednjem vijeku“, *Povijesni prilozi* 28 (2005), 37; Tonija Andrić, „Urban Space and Economic Activity in late Medieval Split“, in: *Reform and Renewal in Medieval East and Central Europe. Politics, Law and Society*, ur. Suzana Miljan, Eva B. Halasz, Alexandru Simon (Cluj-Napoca; Zagreb; London: Romanian Academy, Centre for Transylvanian Studies; Croatian Academy of Sciences and Arts, School of Slavonic and East European Studies, University College London, 2019), 579.

31 U proučavanom inventaru Nikolinih dobara stoji napomena kako se pri naknadnom pronalasku druge imovine ona treba dodati ovome popisu (*Protestando se alguna cosa se pora dapoy trouar che la se debbia mitir in lo dito inuentario*) pa bi to možda moglo značiti da su i sastavljačice računale na još imovine u tuđoj radionici.

32 Dosadašnja su istraživanja pomoćne radne snage u obrtništvu kasnosrednjovjekovnog Splita pokazala izrazito niska primanja i težak materijalni položaj ovog sloja radnika. Više vidi u: Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 200-202.

nu malu ikonu (*vna anczoina*), jedan kotao (*vna caldara*) s pripadajućim lancima za postavljanje iznad vatre (*vne cadine da fogo*), dvije bačvice za vino (*due bute per vini*) i jednu veću bačvu za mošt (*tinaza per musto*). Iako izvor navodi i jastuk *per leto* te stolnjake *da tola*, među popisanim imovinom ne pronalazimo ni krevet, ni stol, niti ikakav drugi namještaj, što svjedoči o uistinu skromnom kućanskom inventaru i o materijalnoj oskudici ovoga obrtnika.

Splitski je brijač *magister* Antun Petrov, međutim, nesumnjivo bio znatno imućniji od kovača Nikole pa je i njegova svakodnevica, sudeći prema podacima sadržanima u inventaru njegovih dobara i u njegovoj oporuci, bila umnogome udobnija i ugodnija. Prije svega, Antun je posjedovao čak osam nekretnina: dvije luksuzne kuće – jednu s pripadajućom brijačkom radnjom (*caxa per mezo el palazo con la botega*), a drugu smještenu u elitnom, starome dijelu grada (*vna caxa a stari canton*), tri vinograda (*vingnade*) na lokalitetima Pizan, Skalice i Dilat te još tri zemljišne parcele (*terre*) na brdu Marjanu, u Dilatu u Kaštelanskom polju i u selu Kosici u splitskome distriktu. Posao u brijačnici je, očito, bio prilično unosan, a višak kapitala Antun je ulagao u zemljoposjed kao najtrajniji oblik materijalnog bogatstva i najvidljiviji znak društvenog prestiža.³³ Malverzacijama na splitskom tržištu nekretnina došao je u posjed nekoliko susjednih zemljišnih čestica u Dilatu koje je u danom trenutku, naplativši se povoljno, ugovorom o cesiji prenio na drugu vjerovnicu.³⁴ Na taj je način vještim transferom nekretnina i pametnim ulaganjem kapitala uspio osigurati trajnu monetarnu likvidnost i sustavno uvećanje stečenog imetka.

33 Više o zemljoposjedu splitskih obrtnika, njihovim razlozima i načinima ulaganja u agrar vidi u: Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 87-105.

34 Antunov *modus operandi* može se rekonstruirati na temelju sačuvanih poslovnih ugovora koje je sklapao u splitskom notarijatu. Prvi od njih darovni je ugovor kojim Antun 29. studenog 1443. od izvjesne Marčice Cilić, zbog *seruitiam et beneficium ... nolens esse ingrata*, a znakovito *cum suam spontaneam voluntatem*, prima 5 vretena jednog vinograda u Dilatu na lokalitetu Barkanci (HR-DAZD-579 BS, kut. 8, sv. 23/3, fol. 106), a samo devet dana kasnije Antun kupuje na dražbi od iste Marčice još 8 vretena istoga vinograda *proppe alias terras ipsius Antonii emptoris* (HR-DAZD-579 BS, kut. 8, sv. 23/3, fol. 110). Devet mjeseci kasnije, međutim, 18. kolovoza 1444., cijeli taj zemljoposjed, površine ukupno 13 vretena, brijač Antun ugovorom o cesiji prepusta nekoj Nikoloti, supruzi Frane Đulijana iz Splita, koja mu je za to isplatila ukupno 170 libara malih, od čega 15 libara po vretenu za onih 8 vretena naknadno kupljenih (*residuum solutionem precii vrete octo dicte terre sibi uendite in ratione libras XVI paruorum pro vrete*) i još 50 libara malih za ostatak zemlje (*et libras quinquaginta paruorum*). – HR-DAZD-579 BS, kut. 8, sv. 23/ 4, fol. 186-186'. Očito se ovdje radi o nekom dobro smišljenom poslovnom dogovoru kojim je Antun, prenijevši neke tražbine od Marčice na Nikolotu, došao do gotova novca, no zbog čega je nastao dug, nažalost iz ovih ugovora nije razvidno. Malverzacije su se nekretninama, izgleda, odvijale i kasnije po već ustaljenom principu pa je tako i 1449. g. preprodao dva zemljišta u splitskom distriktu, na lokalitetu Skalice i u Kopilici, po za njega povoljnoj cijeni. – HR-DAZD-579 BS, kut. 9, sv. 23/12, fol. 192'-193, sv. 23/15, fol. 337'.

Ostatak imovine splitskog brijača Antuna Petrova može se razvrstati u nekoliko skupina. Prije svega izdvajamo gotov novac pronađen u Antunovu stanu i njegovoj brijačkoj radnji, unaprijed ostavljen u nasljedstvo njegovom oporukom.³⁵ Manji dio tog novca trebali su dobiti članovi njegove šire obitelji – sestra Nikolota (20 libara), nećakinja Ivana, kći pokojnog Damjana Babičića (55 libara koje je namijenio za njezinu udaju), rođakinja Margarita, Veselkova supruga (5 libara) i rođak Miroslav (također 5 libara). Dio je novca predvidio ostaviti u milosrdne svrhe (*ad pias causas*)³⁶ Bratovštini sv. Nikole *super monte* (5 libara), zatim splitskom hospitalu Sv. Duha (još 5 libara), siromasima sv. Lazara³⁷ (čak 40 libara) te splitskim samostanima franjevac a i dominikanaca (još po 5 libara). Nešto gotovine (10 libara) predviđa za popravak i dogradnju splitskog Samostana sv. Marije na Poljudu (*in reparatione e fabrica monasterii S. Marie de Palude*) te jedan manji iznos (10 soldi) za popravak i izgradnju gradskih bedema (*in opera et reparatione muri ciuitatus*). Od ostatka te „vješto proračunate“ imovine (*de bonis suis computata docte*) čak 1000 libara (*libras mille paruorum*) treba pripasti njegovoj supruzi Heleni (*Item reliquit Helene uxori sue dilecte*), čijih je ionako 736 libara³⁸ (*sua que est de libris VII^a XXXVI*), dok sva ostala imovina (*omnia et singula sua iura et bona presentia et futura*) treba pripasti njegovim kćerima Tomici, Jakovici i Gašparini (*a filiabus suis Thomazine, Iacobine et Gasparine*), uz obvezu uzdržavanja Antunove majke (*mater ipsius testatoris*) od njegovih dobara i u njegovoj kući dokle god je živa (*que habeat vitum suum donec vixuit de suis bonis in domo ipsius testatoris*).

Popis Antunovih dobara potom navodi raznu odjeću i nakit, kućanski tekstil, kuhinjsko posuđe, pribor za kuhanje, nešto oruđa, podosta oružja i ratne opreme, kućanski i radionički namještaj, brijači i medicinski pribor te razne druge uporabne predmete. Bogatstvo i raznovrsnost popisane imovine prilično su iznenađujući za jednog obrtnika!

35 HR-DAZD-579 BS, kut. 10, sv. 24, fol. 241'-242.

36 Ostavljanje imovine u karitativne svrhe siromašnim pojedincima i/ili socijalnim ustanovama bilo je uobičajeno koncem srednjovjekovlja. Vjerovalo se da pojedinac time „čisti dušu“ i nadoknađuje propuste učinjene za života, a sve radi lakšeg prijelaza duše iz ovozemaljskog u zagrobni život. Usp. Zoran Ladić, „Legati kasnosrednjovjekovnih dalmatinskih oporučitelja“, posebno str. 1-3; Tonija Andrić, „Dopuna saznanja o pobožnosti splitskih obrtnika u 15. stoljeću“, *Croatica christiana periodica* 74 (2014), 3-4.

37 Siromasi sv. Lazara (*pauperes S. Lagari*) zapravo su gubavci, izolirani u leprozoriju na obližnjem brdu Marjanu. O pokušaju njegove ubikacije vidi u: Cvito Fisković, *Izabrani spisi – Split* (Split: Marjan tisak, 2009), 233-234. Više o brizi za siromašne i leprozne vidi u: Zoran Ladić, „O nekim oblicima brige za siromašne i marginalne pojedince i grupe u dalmatinskim komunama u kasnom srednjem vijeku“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 20 (2002), 9-13; Tomislav Raukar, „Moćni i marginalizirani u hrvatskom srednjovjekovlju“, *Rad HAZU* 500, Razred za društvene znanosti 46 (2008), 209-212.

38 Vjerojatno se ovdje radi o njezinu mirazu kojim je za života upravljao Antun te joj ga on sada oporukom vraća, kako je i bilo predviđeno statutarnim pravom. – *Splitski statut*, knj. III, gl. 24, 51, str. 491-493, 515. Usp. Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 221-222.

Antun se, izgleda, volio dotjerivati te svojom vanjštinom, odjevnim stilom, a zasigurno i manirima ukazivati na prestižan društveni ugled i, očito, staleški položaj bogatog građanina.³⁹ Odijelo, naime, čini srednjovjekovnog čovjeka, pa se u njegovoj garderobi moglo pronaći više različitih halja i tunika (*gone, gonelle, veste*), ogrtača (*mantelli, guarnazuol*), nekoliko košulja (*camixe*), prsluka (*zuparelli*) i kaputa (*capuzi*), više svilenih rubaca i marama (*fazoli, fazoleti*), nekoliko torba i novčanika (*borse*), čak i neki krzneni ovratnici (*pelize*) te jedna crvena kapa (*bereta rossa*) i jedan par čarapa (*par de calce*), a od nakita zlatno i srebrno prstenje (*quattro anneli doro do con piera, vna vera darzento*), biserne ogrlice (*do calatri de fil, libras do fil, pezoli quaranta da fil*) i jedan ukrasni srebrni križić (*croseta de argento*).⁴⁰ Neki su odjevni komadi, pritom, bili veoma vrijedni i izrađeni od skupih materijala, primjerice od pomodnog baršuna (*de vellur*) ili od lisičje kože (*com pelle de volpe*), neki podstavljeni janječim krznom (*cum angneline soto*) ili pamučnom podstavom (*fodra de panno*), ukrašeni zlatnim vrpcama (*cum cordela doro*) ili svilenim nitima (*chon seda*), sa zlatnim vezom i gumbima (*con dopioni doro et con botoni*), srebrnim kopčama (*con pares de axole darzento*) ili dragim kamenjem (*vna vesta marmorina*). Neki su odjevni komadi bili i pomodno jarkih boja – ljubičaste i nebesko plave (*zuparello de pauonazo, vna gonella cellestra, vna cipraxa azura*), a neki, pak, moderno skrojeni „poturški“ (*vna gona turchina*). Na popisu je, uz Antunovu, i nešto ženske odjeće (*vna gonela dela fiola*) te nekoliko ženskih pokrivala za glavu i drugih modnih dodataka (*scofie da dona, capa da dona, veli da dona*) koji su, očito, pripadali Antunovoj supruzi Heleni i njihovim kćerima.⁴¹

39 Više o ugladenim obrascima ponašanja i finim manirama koje su odavale ugled i prestiž građanskog sloja vidi u: Stipišić, „Inventar dobara zadarskog patricija“, 377; Raukar, *Studije o Dalmaciji*, 204.

40 Ovakav skupocjeni nakit dosta govori o Antunovu materijalnom bogatstvu i društvenom ugledu – veći broj komada nakita, zlatnog i srebrnog prstenja ukrašenoga dragim kamenjem i biserne ogrlice posjedovali su tek pripadnici plemićkog staleža i građanske elite. Usp. Ivna Anzulović, „Nakit na zadarskom području“, 199-214; Budeč, *Svakodnevní život stanovnika Šibenika*, 315-318. Zanimljivo, inventar bilježi čak i težine navedenih bisernih ogrlica izražene u šibenskim kalatrima i venecijanskim librama, iz čega zaključujemo da su bile veoma vrijedne. Više o mjerama za težinu u 15. st. vidi u: Josip Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku* (Zagreb: Školska knjiga, 1995., str. 307); Marija Zaninović Rumora, „Zadarske i šibenske mjere za težinu kroz stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 161-172.

41 Prema obiteljskom zakonu i nasljednom pravu Splitskog statuta, sva je imovina stečena u braku bila isključivo muževa, čak i ženine osobne stvari, poput haljina ili nakita, koji se stoga ovdje i navode kao Antunova imovina, a ženinom imovinom smatran je isključivo njezin miraz. Ipak, žena nije mogla njime slobodno raspolagati, već je njime upravljao njezin muž, a tek ako je muž umro, žena je dobivala natrag svoj miraz i mogla je njime raspolagati kako želi. Usp. bilj. 38. Stoga je Antunova udovica Helena (*dona Elena relicta condam magistri Anthonii*) godinu i pol dana nakon suprugove smrti svoj miraz prosljedila njihovoj kćeri Tomici za njezin miraz (*in dotem et dotis nomine done Thomasine*). – HR-DAZD-579 BS, kut. 11, sv. 25/5, fol. 234'. Slično je, uostalom, bilo

Od drugog tekstila Antun je posjedovao nešto pozamanterije i kože za krojenje odjeće (*braze de tella, calatri de lanna, pezi do de fustangno braza cinquanta, pelle nonanta oto boine*) te uobičajene tekstilne predmete za svakodnevnu uporabu u kućanstvu: stolnjake (*mantili de tauola*), ubruse (*touaioli*), jastuke (*cusineli*), plahte (*linzicoli*), pokrivače (*schiauine, coltre*), jednu novu slamnjaču (*stramazo nuouo*), jednu podnu prostirku (*tapeda*), čak i neko pokrivalo za brod (*celega*). Ipak, vrijednost Antunova kućanskog tekstila možda i najbolje ocrta podatak od ukupno 25 komada svilenih rubaca pronađenih u njegovoj kući pri sastavljanju inventara.

Uz odjeću i drugi tekstil najbrojniju skupinu uporabnih predmeta čini posuđe i ostali kuhinjski inventar: jedaći pribor (*cortella, tre pironi darzento*), srebrne šalice (*taze darzento*), tanjuri od kositra (*piadene oto de peltro*), razne tave (*padelle*) i zdjele (*scudele*), kojekakvi kotlovi za kuhanje (*caldiere da cucinar*), poput bakrenog lonca (*ramin*), zatim kuhinjski lanci za postavljanje posuda iznad vatre (*cadene in cuxina*) te, naravno, vjedro za vodu (*sechio da trar aqua*). Od oruđa na koje nailazimo u isključivo bolje opremljenim kuhinjama izdvajamo ražanj (*spedo*), rešetku za roštilj (*gradella da rostir*) i neku kuku za meso (*rampigno da carne*) koja je očito služila pri pripremi mesnih obroka,⁴² a od ostalog pribora za kuhanje i pečenje ističemo dvije daske i jednu drvenu daščicu (*do chonche, concheta de lengno*) na kojima se mijesilo tijesto za kruh (*da impastar*).⁴³ S obzirom na tako bogat kuhinjski inventar može se zaključiti da je ovaj brijač imao prilično raznovrsnu i nutritivno bogatu prehranu, što u srednjem vijeku nije bilo uobičajeno za pučanski stalež, pa i način prehrane ide u prilog tezi da je brijač Antun pripadao građanskoj društvenoj eliti kasnosrednjovjekovnog Splita.⁴⁴ Doduše, Antunov inventar ne navodi izričito nikakvu hranu, ali zato bilježi posude za njezinu pohranu – škrinje i vreće za brašno i druge žitarice

---

i u drugim srednjovjekovnim dalmatinskim komunama (Usp. *Statut grada Trogira*, prir. Marin Berket, Antun Cvitanić i Vedran Gligo) (Split: Književni krug, 1988.), knj. III, gl. 14, 23, str. 134, 139; Antun Cvitanić, *Iz dalmatinske pravne povijesti* (Split: Književni krug, 2002.), 522; Vilma Pezelj, Marija Štambuk, „Pravni položaj žene prema srednjovjekovnom Korčulanskom statutu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 55/3 (2018)), no ne i u Zadru. I ondje je, doduše, miraz isto bio vezan za muževa života, a vraćao se ženi tek nakon njegove smrti, ali udane su Zadranke pored svog miraza imale i druga dobra te su mogle slobodno raspolagati njima bez dopuštenja svoga supruga. – *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, prir. Josip Kolanović i Mate Križman (Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, 1997.), knj. III, gl. 98, str. 343. Usp. Sabine Florence Fabijanec, „Žensko upravljanje nekretninama u drugoj polovici 14. stoljeća u Zadru“, *Historijski zbornik* 59 (2006), napose str. 39; Tomislav Popić, „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 30 (2012), 57-85.

42 Usp. Budeč, „Inventar dobara šibenskog patricija“, 76.

43 Usp. Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 145-146.

44 Više o različitim načinima prehrane pojedinih društvenih slojeva u srednjem vijeku vidi u: Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 261-264.

(*cassa da tongnir farina, cassa de tengnir formento, sachi che se va a molino*), pa možemo tek oprezno pretpostavljati kako su u trenutku popisivanja njegove imovine one bile pune. Od pića se, naravno, spominje vino (*galede quaranta de vini*),⁴⁵ uz bačve različitih veličina za njegovo čuvanje (*vna tina granda vecchia, cinque bote, quatro carateli, tre tinelle piccole*).

Od ostalog kućanskog inventara na popisu Antunove imovine nalaze se i skupocjeni komadi namještaja, primjerice jedan veliki krevet od perja (*leto de piuma grando*)⁴⁶ i jedna kolijevka za dijete (*letezelo da cariola*)⁴⁷ te uobičajeni komadi namještaja poput stola s dva tronošca (*vna tauola e do tressedi*), raznih klupa i klupica (*banchi, banchali*) ili nekog stolnog ormara (*armer de tauola*) i ostali svakodnevni uporabni predmeti – razne škrinje i škrinjice (*cassa, cassela, coffano*), metalni svijećnjaci (*candeliri de ferro*) i drugo.

Osim toga, iz Antunova popisa dobara saznajemo i kako je ovaj brijač posjedovao vlastito oružje te potpunu ratnu opremu: mač (*vna spada*) i samostrel s vretenom za napinjanje (*balestro cum el monileno (!)*)⁴⁸ te jednu kacigu (*vna celada*) i jedan mali štit (*vna targeta*) s parom oklopa za ruke (*vn par de brazali*).⁴⁹ Sudeći prema dobroj opremljenosti za slučaj ratne opasnosti, izgleda da je Antun redovito sudjelovao u svojim građanskim obvezama poput obrane grada ili držanja noćnih straža.

Na kraju ovoga dokumenta konačno se nabraja i inventar Antunove brijačke radnje, najavljen jednostavnom formulacijom *Item de la botega*. Uz osnovni radionički

45 Galeta je splitska mjerna jedinica za vino (*Statut grada Splita*, knj. R, gl. 34, str. 881; Usp. Raukar, *Studije o Dalmaciji*, 198), no i posuda za držanje vina (Stipišić, „Inventar dobara zadarskog patricija“, 408) pa iz navedene jezične konstrukcije nije sasvim jasno radi li se o količini vina zatečenoj u Antunovoj kući tijekom popisivanja njegove imovine ili se pak radi o posudama zapremnine jedne galete za držanje vina. Ipak, sudeći po nemalnoj količini, vjerojatno se ipak radi o samom vinu – najučestalije korištenom piću u srednjovjekovnim gradovima. Usp. Gordana Ravančić, „*Imago vini* – pokušaj sagledavanja predodžbe vina u srednjovjekovnom Dubrovniku“, *Dubrovački horizonti* 38 (1998), 81-102; Andrić, *Život u srednjovjekovnom Splitu*, 267-268.

46 Kreveti su u srednjem vijeku predstavljali luksuz jer su bili vrlo skupi; prema nekim istraživanjima koštali su kao deset ovaca ili dvije krave. – Benyovsky, „Privatni prostori grada Trogira“, 55; Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 191-192.

47 Dječji su kreveti bilježeni isključivo u inventarima društvene elite. – Budeč, „Inventar dobara šibenskog patricija“, 79; Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 193-194.

48 Riječ je o jakom i prodornom tipu samostrela čija se tetiva zbog veličine i težine samog oružja napinjala vretenom (*molinello*) koje je se nakon napinjanja skidalo sa samostrela. Domet s kojega je mogao probiti prsni oklop po nekim procjenama mogao mu je biti između 350 do 370 m. – Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 274.

49 Terminologiju bilježenja oružja i ratne opreme u kasnosrednjovjekovnim izvorima vidi u: Serđo Dokoza, „Obrambeni sustav korčulanske komune u srednjem vijeku“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007), 215-216, napose bilj. 62; Vladimir Brnardić, „Naoružanje šibenske vojne posade sredinom 15. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 26 (2008), napose str. 61-66 i u ondje navedenoj literaturi.

namještaj (*vn armer grande cum sie raxori, cariege quatro cum bancho*) i nešto uporabnih predmeta (*vna caseleta da botega, do caldiere, tre candelieri de ferro*), naime ondje je pronađeno i dosta brijaćeg alata, ali i medicinskog pribora jer su srednjovjekovni brijači ujedno radili i kao ranarnici,⁵⁰ izvodeći i manje medicinske zahvate – vidanje rana, puštanje krvi, vađenje zuba i sl., a inventar Antunove brijačnice o tome zorno svjedoči. Osim osnovnog brijaćeg alata i pribora, a to su posude za umivanje i pranje glave (*pilla de lisia, sechiello da lavar latesta, bacil grando da lauar la testa*) te umivaonici za brijanje i sušenje (*bacili da barberio, bacili da sugar*),⁵¹ škare (*do para de forfixete*), britve (*piere tre da raxori*), štipaljke (*molle*), velika i mala ogledala (*specchio grando e piculo*), mjedene posudice s priborom za izradu i nanošenje brijaće masti (*vn bossolo de rame da vnguento, cazuol da far onguento, moleta con cangnuol*), u Antunovoj je radionici pronađeno još i 36 komada nekakva medicinskog pribora (*feri trentasey da medegare*) koji, nažalost, nije preciznije opisan, no među njima razaznajemo, znakovito, kliješta za vađenje zubi (*tenaia da denti*) i priručne medicinske knjige (*libri sete de medicina*) koje je držao u kući.⁵² Nakon Antunove smrti u njegovoj je radionici pronađeno i nešto gotova novca u iznosu od 129 libara te još 20 libara za pokop (*per sopelir*), a među gotovinom pronađena su i još dva para srebrnih naušnica (*do para de cerceli darzento*) koje je vjerojatno dobio kao naknadu za rad umjesto gotova novca.

S obzirom na ukupnu vrijednost Antunove imovine, njegov životni stil i poslovni uspjeh, ovaj je obrtnik, poduzetnik i zemljoposjednik, zaključujemo, nesumnjivo pripadao srednjem staležu splitskog komunalnoga građanstva. Učestalo se kretao u krugu onodobne društvene elite sklapajući poslovne i privatne ugovore sa splitskim plemićima, bogatim građanima i obrtnicima drugih profesija,⁵³ a zbog svog

50 Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 260.

51 Iako *bacille* ili *bacil* znači umivaonik (Stipišić, „Inventar dobara zadarskog patricija“, 406; Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 167, 170), ovdje po svoj prilici nije riječ o skupocjenim kamenim zidnim umivaonicima kakvi su bili uobičajeni u bogatim kućama na dubrovačkom području u 15. st. (Nada Grujić, „Kameni zidni umivaonici XV. i XVI. stoljeća u stambenoj arhitekturi dubrovačkog područja“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za povijest umjetnosti* 23 (1999), str. 63–82). Vjerojatno se radi o prijenosnim umivaonicima izrađenima od bakra i kositra kakvi su se koristili u bogatijim građanskim kućama i bolje opremljenim brijačkim radnjama. Usp. Budeč, *Svakodnevni život stanovnika Šibenika*, 171–172.

52 Uobičajeno, bolje obrazovani pojedinci u svojim su kućnim bibliotekama nerijetko posjedovali i stručne knjige kako bi se što bolje usavršili u vještinama svojih zanimanja. Nažalost, u Antunovu inventaru te „medicinske knjige“ nisu poimenice navedene, no neke naslove zabilježene u sličnoj građi vidi u: Goran Budeč, „Kultura čitanja u kasnosrednjovjekovnom Šibeniku“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 32 (2014), 94–95.

53 Vidi npr. HR-DAZD-579 BS, kut. 5, sv. 18, fol. 20'; kut. 8, sv. 23/3, fol. 106', 140', sv. 23/4, fol. 157', 171', sv. 23/6, fol. 253'-254'; sv. 23/7, fol. 327', sv. 23/8, fol. 368'-369'; kut. 9, sv. 23/12, fol. 192'-193, sv. 23/16, fol. 386-386'.

je ugleda nerijetko bio pozivan i svjedočiti pri ugovaranju drugih pravnih radnji u splitskom notarijatu.⁵⁴ Poslovna mu je sposobnost, uz neprijeporan društveni ugled, očito osigurala istaknuto mjesto u splitskom javnom životu 15. stoljeća.

Zaključak

U prethodnom tekstu analizirani su odabrani inventari dobara radi utvrđivanja imovinskih i socijalnih razlika među neplemićkim stanovništvom kasnosrednjovjekovnog Splita. U fokusu istraživačkog interesa našli su se sačuvani popisi imovine dvaju splitskih obrtnika redigirani u splitskom notarijatu polovicom 15. stoljeća. Iako ih nije zapisala ista ruka, analiza ovih izvora pokazala je strukturalnu, jezičnu i paleografsku ujednačenost obaju dokumenata, u skladu s onodobnim principima javnobilježničke struke koji su jamčili pravnu valjanost isprava.

Sadržajna analiza odabranih inventara, međutim, ukazuje na izrazite imovinske i socijalne razlike među obrtničkom populacijom kasnosrednjovjekovnog Splita. Već i sam broj popisanih predmeta u ovim izvorima, a potom i ukupna vrijednost cjelokupne imovine što se ondje nabraja, odražava nejednakost u materijalnoj kulturi i udobnosti svakodnevice ovih pripadnika društvenog sloja pučana te, posljedično, na razlike u njihovu staleškom položaju i društvenom ugledu.

Naime, siromašni je splitski kovač Nikola Bilinić posjedovao uistinu skromnu imovinu. Osim malene potleušice u kojoj je stanovao i nekog vinograda čijim se prinosima uzdržavao, zapravo nije imao druge imovine. Uz te nekretnine njegov inventar navodi tek nekoliko uporabnih predmeta od kojih je najvrjedniji bio kovački alat. Zaključujemo da je Nikola pripadao najnižem sloju splitskog pučanskog staleža, vjerojatno populaciji pomoćne radne snage u obrtništvu koja se vlastitim radom jedva uzdržavala i živjela krajnje siromašno i skromno.

S druge strane, splitski je brijač Antun Petrov nesumnjivo bio boljeg imovinskog stanja, a sukladno tomu i višeg staleškog položaja. Brojne nekretnine, moderna odjeća i vrijedan nakit, skupocjeni komadi namještaja i luksuzni uporabni predmeti zabilježeni u njegovu popisu dobara otkrivaju svu udobnost brijačeve svakodnevice. Antun je, zaključujemo, pripadao gornjem društvenom sloju neplemićkog stanovništva, odnosno srednjem staležu komunalnog građanstva koje se, zahvaljujući svojoj poslovnoj vještini i materijalnom bogatstvu, uspjelo prometnuti u sloj društvene elite, iako izuzete iz političkog upravljanja gradom. Uspješno poslovanje, lagodna

54 Vidi npr. HR-DAZD-579 BS, kut. 8, sv. 23/8, fol. 346', 352', 383-383'; kut. 9, sv. 23/9, fol. 417'-418, 420, sv. 23/10, fol. 14, sv. 23/11, fol. 59-60, 87-87, sv. 23/12, fol. 196-196', sv. 23/13, fol. 203', 234-234', sv. 23/14, fol. 293-293', sv. 23/15, fol. 328', sv. 23/16, fol. 377'-378; kut. 11, sv. 25/8, fol. 1'-2.

svakodnevnica i uglađene društvene manire Antunu su nesumnjivo osigurale neprijeporan društveni ugled.

Na temelju svega iznesenoga može se zaključiti kako je obrtnička populacija u Splitu kasnog srednjeg vijeka bila izrazito nehomogena skupina ljudi diferencirana, prije svega, prema imovinskom stanju. Te su imovinske razlike proizlazile, ponajprije, iz (ne)profitabilnosti pojedinih obrtničkih struka, ali i iz osobnih predispozicija pojedinih obrtnika – iz njihove poslovne sposobnosti, vještine u zanatstvu i socijalne snalažljivosti u njihovu društvenom okruženju. Ovdje analizirani popisi imovine dvaju splitskih obrtnika to zorno prikazuju.

Prilozi: Kritički prijepisi inventara dobara dvaju splitskih obrtnika iz 15. stoljeća⁵⁵

Prilog 1. Inventar dobara splitskog kovača Nikole Bilinića iz 1438. godine die XVIII dicti mensis Julii

Commisserit condam Nicole Bilinich inuentarium.⁵⁶

Inuentarium bonorum commissarie condam Nicole Bilinich fabri, factum et presentatum per Vuhnam, vxorem dicti condam Nicole, et per Vucoslauum a Candelis, commissarios testamenti dicti condam Nicole, michi notario infrascripto in scriptis in cedula tenoris infrascripti videlicet: 1438 a di XVIII de luio. Questo sie lo inuentario de li beni di Nicola Bilinich fabro. Imprima (!) vna camarda. Item vna vigna. Item vna ancozina. Item vno par de mantizi. Item due marteli. Item tre tenagli. Item du sclauine. Item vno cusinello grande per leto. Item duy chusineli pizoli. Item duy scrine. Item I^a cassa. Item vne cadine da fogno. Item vna caldara. Item tre touagle da tola. Item due bute per vini. Item I^a tinaza per musto. Protestando se alguna cossa se pora dapoy trouar che la se debia mitir in lo dito inuentario. Que bona omnia suprascripta Vuhna dixit et confessa fuit habere penes se et sub eius gubernatione et cetera.

Actum et presentatum in platea sancti Laurentii communis Spaleti, presentibus

55 Kritički prijepis odabranih notarskih inventara načinjen je interpretativnom metodom i prema suvremenim egdotičkim pravilima. Više o vidi u: Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 175-180. Transkripcija po svemu slijedi pismo i jezik originala pa brojne imenice navodi i riječima i rimskim znakovima, ovisno o izvornom zapisu. Tekst i vizualno odražava izvornik, stoga nema uvlačenja alineja radi odvajanja pojedinih dijelova dokumenta paragrafom, osim ako je to učinio i notar (eshatokol prvog dokumenta). Prijepis u pravilu slijedi izvornu interpunkciju, a suvremena je nadodana samo na gdje je to bilo potrebno radi boljeg razumijevanja teksta. Suvremene intervencije obilježene su znakom uskličnika (!) koji sugerira pisarevu pogrešku.

56 Marginalna bilješka s lijeve strane lista.

Dominico Maricich et Milsa Sostarich, testibus habitis et rogatis, ser Raynerio Laurentii, consiliario examinatore.

Prilog 2. Kritički prijepis inventara dobara splitskog brijača Antuna Petrova iz 1454. godine

Eo die

Inuentarium bonorum condam magistri Antonii Petri barberii.⁵⁷

Hoc est inuentarium omnium bonorum condam magistri Antoni (!) Petri barberii factum per donam Helenam vxorem olim dicti magistri Antonii commissariam et michi Gasparo de Verona notario et vicecanzelario communis Spaleti a presentatum in (fol. 248) scriptis tenoris infrascripti videlicet: Al nome de Dio. † M^o CCCC^o LIIII^{or} a di XXVI aprile. Questo sie inuentario dela roba de magistro Antuonio de Piero barbiero. Et primo vna caxa per mezo el palazzo con la botega. Item vna caxa a stari canton. Item vna terra a Pisanichami a vingnada. Item vna terra a San Nicollo a vingnada soa a Schalice. Item vna terra in Margnan. Item vna terra a Deladi a Germageuaç. Item vna terra posta a Cosiza. Item vna vingna vechia a Dilladi. Item vna vesta de mostoualier cum pelle de volpe granda. Item vna vesta pauonaza cum piuiexi soto. Item vna gona turchina cum angneline soto. Item vna vesta marmorina fodra de panno. Item vno mantello de zambelloto fodrado de panno biau soto. Item vno mantello de mosto vallur grando. Item vno mantello negro vechio. Item vno zuparello de pauonazo. Item vno zuparello verde scuro. Item vno zuparello de fustangno vecchio. Item duy capuzi negri vechi. Item vn capuu nuouo negro. Item do para de calce solade vechie. Item vna bereta rossa vechia. Item vna beriola negra. Item vna gonella decende scura con pari de axole darzento XVI. Item vno guarnazuol verde scuro. Item vna gonela de pauonazo cum para XII de axolle de arzento. Item vna capa da dona verde scura. Item vna gonella cellestra con dopioni doro e con botoni XLVIII, zoe quarantaoto. Item vna ciprixa azura cum cordela doro. Item vna gonela verde scura. Item vno pignolado de pingnolado da Veniexia. Item fazuoli sete con seda nuouy. Item fazuoli do con seda vechi. Item fazoleti chon seda oto nuoui. Item do fazoleti chon seda e con oro. Item do fazoleti chon seda lauoradi a ago nuoui. Item do fazoleti lauoradi a ago vechi. Item vna borsa de velu afogura rosso e biancho. Item vna borsa de seda e doro lauorada a ago. Item do veli da dona de seda. Item fazoli quatro grandi tesudi con seda e oro. Item vn par de mancheti de conda torto in grana. Item tre scofie da dona con

57 Marginalna bilješka s lijeve strane lista.

seda fato a ago vechie. Item quatro vete da puti fruste. Item braza vintasete de tella sotile. Item vn linzicol de ferse quatro longa la fersa braza quatro e mezo nuouo. Item peze do de fustangno braza cinquanta. Item para do de linzuoli vechi. Item tre mantili da tauola frusti. Item touaioli dodeze nuoui. Item touaioli noue frusti. Item braza de caneuaza nuoue. Item camixe quatro nuoue gressade. Item fazuoli cinque noui schicti. Item lire do e mezo de stexi. Item vno paro de stropoli de velu negro vechi. Item do calatri de fil de lin e lire do fil. Item liure (!) tre de banbaxo fulado. Item vno (fol. 248°) leto de piuma grando e do cauazali. Item vno letezelo da cariola. Item cusineli quatro vechi. Item cusineli tre nuoui. Item sclauine vndeze vechie. Item do schiauline noue. Item do coltre, zoe coltre vechie. Item do gonele de pano vechie. Item tre gonelle de raxa vecchie. Item vna gonella noua de rasa. Item do ciprize de pano da puta vechie. Item vna mantelina vechia da puto. Item vna gonela dela fiola de rassa. Item tre pelize vechie. Item tre bodaspe vechie. Item petini sete grande da tesser e vno pizollo. Item vn coffano grando cum piculo. Item cinque casele vechie. Item libri sete de medicina. Item quatro anelli doro do con piera. Item pezoli quaranta da fil mezani. Item pianete vinticinque. Item ferri trentasey da medegare. Item vna (!) tapedo vechio. Item tre banchali vechi. Item vno bancho con do colti. Item vno stramazo nuouo. Item vna cassa da tongnir farina. Item do pari de tellari vechi. Item vna spada da domma (!). Item vno fachini cum vna cortella. Item vn balestro cum el monileno (!). Item vna par de brazali. Item vna cellada e vna targeta. Item un armer de tauole vechio. Item do cadene in cuxina. Item vna padella da frizer. Item vn spedo. Item vna caldiera da far bugada. Item vna caldiera da cucinar. Item vna caldirola da cucinar. Item vn sechio da trar aqua. Item do chonche da impastar. Item vna concheta de lengno. Item tre sachi che se va a molino. Item vna cellega nuoua. Item vna cassa de tengnir formento. Item calatri XVI de lanna. Item vna tauola e do tressedi. Item vn ramin. Item piadene oto de peltro. Item nuoue scudele de peltro. Item vn rampigno da carne. Item tre centure darzento pexo onzie XX^{ti} quinque. Item do tace darzento pexo onzie XVI, quarte III. Item vna croseta darzento. Item tre pironi darzento. Item do formogeti darzento. Item vna vera darzento. Item tredeze zape. ____ (!)⁵⁸ nuoue non conze. Item vna gumier. Item vn mortar de bronzo cum el peston. Item pelle nonanta oto boine. Item tole vintitre segadice. Item vna trapia. Item vna gradella da rostir. Item vna tina granda vechia. Item cinque bote. Item quatro carateli. Item tre tinelle piccole. Item galeda quarata de vini. Item de la botega do caldiere. Item do sechi sde rame de botega. Item vna pilla de lisia. Item vn sechiello da lavar latesta. Item vn bacil grando da lauar la testa. Item sey (fol. 249) bacili da barbiero. Item do bacili

---

58 Ostavljena praznina i naznačena vodoravnom crtom u originalu. Vjerojatno je notar ondje namjeravao dodati riječ.

da sugar. Item vna chogoma. Item vn cazuol da far onguento. Item vn armer grande cum sie raxori. Item do para de forfixete. Item piere tre da raxori. Item vn armazuol cum cinque raxori. Item vn par de forfixete. Item vn bossolo de rame da vnguento. Item tre candelieri de ferro. Item do seuole grande. Item do molle vna granda e vna picula. Item cariege quatro cum bancho. Item spechio vno grando. Item vno spechio piculo. Item vna caseleta da botega. Item raxori tre. Item vna tenaia da denti. Item vn pulicham. Item vn cangnol. Item vna falzeta da taiar. Item fazuoli trenta oto. Item do fenestre de tella. Item vna guaina cum quatro falcete. Item vn par de forfexe. Item vna moleta con cangnuol picullo. Item libre cento e vintinuoue de monede. Item liure vinti per sopelir. Item do para de cerceli darzento.

IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni izvori:

Državni arhiv u Zadru (Hrvatska)

HR-DAZD-579 Bilježnici Splita (1341. – 1774.)

Objavljeni izvori:

Berket, Marin; Cvitanić, Antun; Gligo, Vedran, prir. *Statut grada Trogira*. Split: Književni krug, 1988.

Cvitanić, Antun, prir. *Statut grada Splita. Splitsko srednjovjekovno pravo*. Split: Književni krug, 1998.

Kolanović, Josip; Križman, Mate, prir. *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, 1997.

Leljak, Robert, prir. *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1325. – 1385.*, sv. 1. Zadar: Državni arhiv, 2006.

Leljak, Robert, prir. *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1385. – 1493.*, sv. 2. Zadar: Državni arhiv, 2019.

Smičiklas, Tadija, prir. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, vol. IV. Zagreb: JAZU, 1906.

Literatura:

Ančić, Mladen. „Inventar splitskog kancelara i javnog bilježnika Tome Colutii de Cingulo (Prilog poznavanju prvih humanističkih krugova u Dalmaciji)“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 47 (2005), 99-148.

Andreis, Mladen; Benyovsky, Irena; Plosnić Škarić, Ana. „Socijalna topografija Trogira u 14. st.“, *Povijesni prilozi* 33 (2007), 105-110.

Andrić, Tonija. „Commoners Ownership in Medieval Cities: Real-State Trading of Split's Craftsmen in the Mid-Fifteenth Century“. In: *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages*, eds. Irena Benyovsky Latin, Zrinka Pešorda Vardić. Zagreb: Croatian Institute of History, 2014., 377-398.

Andrić, Tonija. „Prilog metodologiji istraživanja srednjovjekovne svakodnevice: primjer Splita u kasnom srednjem vijeku“. U: *Zbornik radova s prve medijevističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović i Suzana Miljan. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 31-54.

Andrić, Tonija. „Urban Space and Economic Activity in late Medieval Split“. In: *Reform and Renewal in Medieval East and Central Europe. Politics, Law and Society*, ur. Suzana Miljan, Eva B. Halasz, Alexandru Simon. Cluj-Napoca; Zagreb; London: Romanian Academy, Centre for Transylvanian Studies; Croatian Academy of Sciences and Arts; School of Slavonic and East European Studies, University College London, 2019., 563-583.

Andrić, Tonija. *Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću*. Zagreb; Split: Hrvatski institut za povijest; Filozofski fakultet u Splitu, 2018.

Anzulović, Ivna. „Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48 (2006), 199-214.

Benyovsky, Irena. „Gospodarska topografija Trogira u srednjem vijeku“, *Povijesni prilozi* 28 (2005), 23-44.

Benyovsky, Irena. „Privatni prostori grada Trogira u kasnom srednjem vijeku“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 29 (1996), 53-67.

Blick, Sarah; Gelfald, Laura D. *Art and Material Culture in Medieval and Renaissance Europe*. Brill 2025.

Boulton, Meg; Hawkes Jane; Herman Melissa, eds. *The Art, Literature and Material Culture of the Medieval World*. Four Courts Press 2015.

Božić-Bužančić, Danica. *Inventar arhiva stare splitske općine*. Split: Izvanredno izdanje Historijskog arhiva u Splitu, 1969.

Brnardić, Vladimir. „Naoružanje šibenske vojne posade sredinom 15. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 26 (2008), 59-70.

Budeč, Goran. „Inventar dobara šibenskog patricija ser Jurja Kamenarića iz 1451. godine“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti HAZU* 28 (2010), 67-106.

Budeč, Goran. „Kultura čitanja u kasnosrednjovjekovnom Šibeniku“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 32 (2014), 79-98.

Budeč, Goran. „Materijalni predmeti labinskog stanovništva u razdoblju od 1525. do 1550. godine“, *Historijski zbornik* 2 /LXII (2009), 345-369.

Budeč, Goran. „Privatno-pravne isprave kao izvor za proučavanje materijalne kulture u kasnosrednjovjekovnim dalmatinskim komunama s posebnim naglaskom na šibenske inventare dobara“. U: *Zbornik radova s prve medijevističke radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović i Suzana Miljan. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014., 13-29.

Budeč, Goran. *Svakodnevni život stanovnika Šibenika u drugoj polovici XV. stoljeća u zrcalu inventara i oporuka s posebnim osvrtom na razinu materijalne kulture*. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2013.

Byrne, Joseph Patrick. *Daily Life during the Black Death*. Greenwood 2006.

„Cédille“. U: *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ 2013. – 2025. Pristupljeno 13.3.2025. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/cedille>

Crawford, Sally. *Daily Life in Anglo-Saxon England*. Greenwood 2020.

Cvitančić, Antun. *Iz dalmatinske pravne povijesti*. Split: Književni krug, 2002.

Dokoza, Serđo. „Obrambeni sustav korčulanske komune u srednjem vijeku“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007), 205-220.

Dyer, Christopher. *Standards of Living in the Later Middle Ages: Social Change in England c. 1200 – 1520*. Cambridge University Press 2012.

Fabijanec, Sabine Florence. „Dva trgovačka inventara kao pokazatelji ekonomskog i kulturnog života u Zadru u XIV. stoljeću“, *Povijesni prilozi* 25 (2003), 93-131.

Fabijanec, Sabine Florence. „Žensko upravljanje nekretninama u drugoj polovici 14. stoljeća u Zadru“, *Historijski zbornik* 59 (2006), 33-52.

Fisković, Cvito. *Izabrani spisi – Split*. Split: Marjan tisak, 2009.

Forgeng, Jeffrey L.; Mclean, Will. *Daily Life in Chaucer's England*. Greenwood 2008.

Grbavac, Branka. *Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovine 12. do kraja 14. stoljeća*. Doktorska disertacija u rukopisu, Sveučilište u Zagrebu, 2010.

Grbavac, Branka. „Srednjovjekovni notarski formulari i njihovi sastavljači“, *Javni bilježnik* 15 (2011), 32-38.

Grbavac, Branka. „Splitski javni notarijat u vrijeme nastanka Statuta“. U: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo: povodom 700. obljetnice: zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, ur. Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli i Ludwig Steindorff. Split: Književni krug, Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015., 353-374.

Grbavac, Branka. „Svjedočanstvo o stvarnosti ili fikcija – zadarski notari između formulara i prakse“, *Acta Histriae* 19 (2011), 393-406.

Gross, Mirjana. *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi liber, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 2001.

Grujić, Nada. „Kameni zidni umivaonici XV. i XVI. stoljeća u stambenoj arhitekturi dubrovačkog područja“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za povijest umjetnosti* 23 (1999), str. 63-82.

Gulin, Ante. „Javna vjera pristava/bukarija i javnog notarijata u Splitskom statutu iz 1312. godine“. U: *Splitski statut iz 1312. godine: povijest i pravo: povodom 700. obljetnice: zbornik radova sa međunarodnoga znanstvenog skupa održanog od 24. do 25. rujna 2012. godine u Splitu*, ur. Željko Radić, Marko Trogrlić, Massimo Meccarelli i Ludwig Steindorff. Split: Književni krug, Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2015., 375-398.

Hamling, Tara; Richardson, Catherine, eds. *Everyday Objects, Medieval and Early Modern Material Culture and its Meanings*. Routhledge 2010.

Hilje, Emil. „Dva popisa dobara splitskih slikara iz 15. stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49 (2007), 289-337.

Hohty Erichesen, Paula. *Artisans, Objects and Everyday Life in Renaissance Italy. The Material Culture of the Middling Class*. Amsterdam University Press 2020.

Horrox, Rosemary W.; Ormrod, Mark eds. *A Social History of England, 1200 – 1500*. Cambridge University Press 2006.

Karbić, Damir. „*Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1385. – 1493., sv. 2* (priredio Robert Leļjak), Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2019., 350 str.“, *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 1 (2020), 253-254.

Kolanović Josip. *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1995.

Kunčić, Meri. „Obrtnici, umjetnici i zdravstveni djelatnici u kasnosrednjovjekovnoj rapskoj komuni“. U: *Rapski zbornik*, sv. II, ur. Josip Andrić i Robert Lončarić. Rab: Ogranak Matice hrvatske u Rabu, Sveučilište u Zadru: 2012.

Ladić, Zoran. „Legati kasnosrednjovjekovnih dalmatinskih oporučitelja kao izvor za proučavanje nekih oblika svakodnevnog života i materijalne kulture“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 21 (2003), 1-28.

Ladić, Zoran. „O nekim oblicima brige za siromašne i marginalne pojedince i grupe u dalmatinskim komunama u kasnom srednjem vijeku“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 20 (2002), 1-27.

Lane, George. *Daily Life of the Jews in the Middle Ages*. Greenwood 2005.

Lilley, Kieth D. *Urban Life in the Middle Ages 1000-1450*. Red Globe Press 2001.

Newman, Paul B. *Daily Life in the Middle Ages*. McFarland & Company 2001.

Margetić, Lujo. „O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih notarskih isprava s osobitim obzirom na hrvatske primorske krajeve“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 4/1 (1973), 5-79.

Olson, Sherri. *Daily Life in a Medieval Monastery*. Greenwood 2013.

Pezelj, Vilma; Štambuk, Marija. „Pravni položaj žene prema srednjovjekovnom Korčulanskom statutu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 55/3 (2018), 557-578.

Popić, Tomislav. „Zadarske mirazne parnice iz druge polovice 14. stoljeća“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 30 (2012), 57-85.

Raukar, Tomislav. *Hrvatsko srednjovjekovlje. Ljudi, prostor, ideje*. Zagreb: Školska knjiga, 1997.

Raukar, Tomislav. „Komunalna društva u Dalmaciji u XV st. i prvoj polovini XVI stoljeća“, *Historijski zbornik* 35/1 (1982), 43-118.

Raukar, Tomislav. „Moćni i marginalizirani u hrvatskom srednjovjekovlju“, *Rad HAZU* 500, *Razred za društvene znanosti* 46 (2008), 201-237.

Raukar, Tomislav. „O nekim problemima hrvatske povijesti u XV st.: povodom knjige M. Šunjića, Dalmacija u XV st., Sarajevo 1967.“, *Historijski zbornik* 21-22/1-4 (1969), 529-548.

Raukar, Tomislav. *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku*. Split: Književni krug, 2007.

Raukar, Tomislav. „Venecija i ekonomski razvoj Dalmacije u XV i XVI stoljeću“, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu* 10 (1977), 203-225.

Rautman, Marcus Louis. *Daily Life in the Byzantine Empire*. Greenwood 2006.

Ravančić, Gordan. „Imago vini – pokušaj sagledavanja predodžbe vina u srednjovjekovnom Dubrovniku“, *Dubrovački horizonti* 38 (1998), 81-102.

Ravančić, Gordan. „Kvantifikacija svakodnevice – primjer dubrovačkih krčmi“, *Povijesni prilozi* 39 (2010).

Janeković Römer, Zdenka. „Udobni dom suknara Mihovila Petrova: svakodnevica bogate građanske obitelji u anžuvinskom Zadru“. U: *5. istarski povijesni biennale. Domus, casa, habitatio...: Kultura stanovanja na jadranskom prostoru*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, ur. Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić. Poreč: Zavičajni muzej Poreštine, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, 2013., 9-29.

Singman, Jeffrey L. *Daily Life in Medieval Europe*. Greenwood 1999.

Stipišić, Jakov. *Inventar dobara Mihovila suknara pokojnog Petra iz godine 1385*. Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti u Zadru, 2000.

Stipišić, Jakov. „Inventar dobara zadarskog patricija Grizogona de Civalellis iz 1384. godine“, *Zbornik Historijskog zavoda JA* 8 (1977), 345-409.

Stipišić, Jakov. „Inventar zadarskog trgovca Mihovila iz arhiva Sv. Marije i njegovo značenje za kulturnu povijest Zadra“, *Zadarska revija* 2-3/16 (1967), 184-192.

Stipišić, Jakov. *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi. Latinska paleografija, opća diplomatika, kronologija, rječnik kratica*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.

Stipišić, Jakov. „Razvoj splitske notarske kancelarije“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti HAZU* 1 (1954), 111-123.

Šanjek, Franjo. *Osnove latinske paleografije hrvatskog srednjovjekovlja*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1996.

Storr Cohen, Elizabeth; Cohen, Thomas Vance. *Daily Life in Renaissance Italy*. Greenwood 2001.

Tutan Belle S. *Daily Life of Women in Medieval Europe*. Greenwood 2022.

Vaughan, Theresa. *Women, Food, and Diet in the Middle Ages. Balancing the Humorous*. Amsterdam University Press, 2020.

Zaninović Rumora, Marija. „Zadarske i šibenske mjere za težinu kroz stoljeća“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 161-172.

Two Craftsmen's Inventories as Indicators of Social Differences Among the Commoner Population of Late Medieval Split

Summary

This article analyzes selected property inventories with the aim of determining economic and social differences among the non-noble population of late medieval Split. The focus of the research is on the preserved lists of property belonging to two craftsmen from Split, edited in the Split notary office in the mid-15th century. A paleographical and philological analysis of these sources reveals structural, linguistic, and paleographical uniformity in both documents, in accordance with the contemporary principles of the notarial profession, which ensured the legal validity of such records. However, the content analysis of the sources indicates pronounced economic and social differences within the artisan population of late medieval Split. Both the number of items listed in these sources and the total value of all the property enumerated therein reflect the inequality in material culture and everyday comfort among these members of the commoner class, and, consequently, the differences in their social standing and prestige. The text concludes that the craftsman population of late medieval Split was a highly heterogeneous group, differentiated primarily by their economic circumstances. These disparities in wealth stemmed above all from the (un)profitability of individual crafts, but also from the personal attributes of the craftsmen themselves – their business acumen, technical skill, and social competence within their social environment. The inventories of the two Split craftsmen analysed here clearly illustrate this.

Keywords: Split, late Middle Ages, craftsmen, inventories of goods, notarial sources